

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/14621.html>

9. Про План заходів щодо реалізації у 2013 році Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 342/2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15829.html>

10. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № СМ / Рес (2007) 14 від 10 жовтня 2007 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_937

11. Функціонування демократичних інституцій в Україні: Резолюція ПАРЕ 1755 (2010). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_a19

12. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі. Прийнято учасниками багатосторонньої зустрічі, організованою Радою Європи, Страсбург, 5 липня 2002 р. // Юридичний вісник України. – 2002. – № 50. – С. 20-29.

13. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 червня 1996 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

14. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22 червня 2012 року № 5026-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5026-17>

15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

УДК 341.1

Матвєєвський О. В., старший викладач кафедри адміністративного та кримінального права ОНМА

Міжнародно-правове забезпечення судових експертиз: постановка питання

У статті досліджено форми та механізми залучення міжнародних правових регуляторів у механізми правового забезпечення судових експертиз. Визначено форми залучення норм міжнародного права у регулювання відносин у сфері судової експертизи, визначено перспективи розвитку відповідних міжнародно-правових інститутів.

Ключові слова: злочини міжнародного характеру, міжнародні злочини, співробітництво у розслідуванні злочинів, судова експертиза, міжнародне експертне співробітництво.

В статье исследованы формы и механизмы применения международных правовых регуляторов в механизмах правового обеспечения судебных экспертиз. Определены формы использования норм международного права в регулировании отношений в области судебной экспертизы, определены перспективы развития соответствующих международно-правовых институтов.

Ключевые слова: преступления международного характера, международные преступления, сотрудничество по расследованию преступлений, судебная экспертиза, международное экспертное сотрудничество.

The article examines the forms and mechanisms of involving the international legal regulators to the mechanisms of prohibition the forensics (judicial expertise). Some form of engagement the international law norms in the regulation of relations in the field of forensics are determined, perspectives of relevant international legal institutions' development are defined at.

Keywords: crimes of an international character, international crimes, cooperation in criminal investigation, forensics, judicial expertise, international cooperation.

Постановка проблеми. При розслідуванні міжнародних злочинів та злочинів, пов'язаних з діяльністю транснаціональних злочинних угруповань стає вкрай необхідним проведення судових експертиз багатьма спеціалістами в різних галузях судової експертизи. Ці процеси, як і потреби запозичення позитивного іноземного досвіду судової експертизи, координації процесів розвитку експертного знання та технологій посилюють актуальність проблеми міжнародно-правового забезпечення відносин у сфері здійснення судових експертиз.

Стан злочинності в світі досяг безпрецедентних масштабів і становить реальну загрозу безпеці держав і всього людства. Розуміння цієї загрози сприяло створенню міжнародних механізмів попередження, припинення, виявлення злочинів і притягнення винних до юридичної відповідальності. Взаємодія і співпраця держав у сфері кримінального судочинства регулюється як нормами національного законодавства, так і міжнародними договорами та угодами. Це стосується і судової експертизи, як однієї з форм застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві [6].

Сучасні автори визнають, що взаємини держав з питань кримінального переслідування злочинців мають давню історію. На перших етапах становлення міжнародного кримінального процесу йшлося головним чином про видачу злочинців. Проте ефективність боротьби з міжнародними злочинами і транснаціональною організованою злочинністю не може бути забезпеченою при неопрацьованості процесуальних та криміналістичних питань використання спеціальних знань у міжнародному кримінальному процесі [5, с. 35].

Формулювання цілей статті, постановка завдання. Зазначена проблема вимагає від наукової доктрини розроблення відповідних рекомендацій щодо ефективності міжнародно-правового забезпечення судової експертизи. Тому метою цієї статті є дослідження наявних форм міжнародно-правового забезпечення судових експертиз. Для реалізації поставленої мети необхідно здійснити наступні завдання: дослідити норми міжнародних угод та актів міжнародних організацій з цієї проблеми, визначити шляхи її вирішення, втілені у нормативних актах та організаційних і програмних механізмах, дослідити практичні форми участі експертних структур у таких міжнародних процесах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародні правові механізми у сфері здійснення судових експертиз в останні роки досліджувалися у роботах окремих авторів теорії криміналістики та кримінального процесу, таких, як В. Д. Юрчишін, Ш. Н. Хазієв та ін.; водночас монографічних, цілісних наукових робіт із відзначеної проблематики немає.

Виклад основного матеріалу. Як визнають сучасні автори, експертна взаємодія у сфері попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів реалізується щодо таких порушень міжнародного характеру:

- проти життя і здоров'я людини;
- пов'язаних з тероризмом та його фінансуванням;
- пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- пов'язаних з незаконним обігом культурних цінностей;
- пов'язаних з незаконним обігом зброї, боєприпасів, вибухових, отруйних речовин, ядерних і радіоактивних матеріалів;

- щодо майна, включаючи шахрайство, розкрадання і незаконний обіг автотранспортних засобів;

- пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів;

- пов'язаних з незаконною міграцією, торгівлею людьми та проституцією і з експлуатацією проституції третіми особами [6].

Галузеві приклади міжнародно-правової регламентації відповідних відносин є цікавими. Так, 31 жовтня 2003 р. резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Конвенція ООН проти корупції, одна з цілей якої, зазначених у ст. 1, полягає у заохоченні, сприянні та підтримці міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції й боротьбі з нею, в тому числі у прийнятті заходів щодо повернення активів. Держави зобов'язалися надавати одна одній найширшу взаємну правову допомогу в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді у зв'язку зі злочинами, визначеними конвенцією 2003 р. [2].

Взаємна правова допомога, що надається відповідно до Конвенції 2003 р., може запитуватися, зокрема, і для огляду об'єктів і ділянок місцевості, надання речових доказів та висновків експертів. Кожна держава має призначити центральний орган, який несе відповідальність за отримання прохань про надання взаємної правової допомоги та виконувати їх, або пересилати для виконання компетентним органам, володіючи при цьому відповідними повноваженнями.

Також Конвенцією 2003 р. врегульовано питання міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства. Нею визначено порядок взаємодії судів, прокурорів, слідчих і органів дізнання з відповідними компетентними органами і посадовими особами іноземних держав та міжнародними організаціями. Керуючись цими положеннями, суд, прокурор, слідчий при необхідності провадження на території іноземної держави судової експертизи чи інших процесуальних дій, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, вносять запит про їх здійснення компетентним органом або посадовою особою іноземної держави відповідно до міжнародного договору, угоди або на основі принципу взаємності [2].

Водночас, за вітчизняним законодавством докази, в тому числі висновки експертів або фахівців, отримані на території іноземної держави її посадовими особами в ході виконання ними доручень про надання правової допомоги у кримінальних справах або направлені в Україну в додатку до доручення про здійснення кримінального переслідування відповідно до міжнародних договорів, міжнародними угодами або на основі принципу взаємності, завірені і передані в установленому порядку, мають таку ж юридичну силу, якби вони були отримані на території України в повній відповідності до вимог кримінального процесуального законодавства [3].

Експерт або спеціаліст, що знаходяться за межами території України, можуть бути за їх згодою викликані службовою особою, у провадженні якої знаходиться кримінальна справа, для провадження процесуальних дій на території України. Експертиза, дослідження, а також допит експерта або спеціаліста проводяться в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законодавством. Разом з тим, експертизи виконуються згідно з внутрішнім законодавством запитуваної держави-учасниці і тією мірою, якою це не суперечить

даному законодавству, по можливості, згідно із зазначеними в проханні процедурами [3].

На теперішній час в світі вже є декілька організацій, які переймаються проблемами виконання судових експертиз. Такими організаціями є насамперед Європейська асоціація судової експертизи, Міжнародна асоціація ідентифікації та інші. Основним напрямком їх діяльності є робота в напрямку удосконалення законодавчої бази судової експертизи.

До числа найбільш великих міжнародних судово-експертних організацій належить Європейська мережа судово-експертних наукових установ (European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI). Її статус передбачає утримання від втручання в національне законодавство з питань судової експертизи членів організації з різних держав, адже метою цієї організації є досягнення високої якості судових експертиз у країнах Європи. У складі ENFSI функціонує три постійно діючих структури: Комітет робочих груп експертів (Expert Working Group Committee, EWGC), Комітет з якості та кваліфікації (Quality & Competence Committee, QCC) і Європейська академія судово-експертної науки (European Academy of Forensic Science, EAFS).

Як можна побачити зі статутних документів цієї організації, стратегічний план ENFSI включає в себе бачення майбутнього ENFSI, його загальні та ключові цілі, конкретні дії, спрямовані на реалізацію обраних цілей. В якості бачення основного напрямку своєї діяльності ENFSI визначила підвищення якості судово-експертної науки в Європі. В якості цілей ENFSI визначила подальше зміцнення зв'язків своїх членів між собою та з ENFSI, посилення активності членів організації, встановлення відносин з іншими організаціями та лабораторіями, розширення ENFSI за рахунок залучення нових членів, створення і дотримання міжнародних стандартів якості судової експертизи.

Динаміка розвитку ENFSI і процесів інтеграції, що відбуваються в галузі судової експертизи, дозволяють зробити висновок про те, що в найближче десятиліття вплив ENFSI на діяльність національних установ судової експертизи буде зростати. При цьому основна увага буде приділятися уніфікації, сертифікації та стандартизації методик судово-експертного дослідження і підвищенню якості проведених експертиз [7].

Необхідно визнати, що розвиток судової експертизи в різних країнах має різний рівень. Так, оскільки в Україні тривалий час було проблемою виконувати експертизи ДНК, Генеральна прокуратура України була тривалий період вимушена звернутися за проведенням судових експертиз до іноземних спеціалістів [6]. Таким чином, як показує сучасна практика потрібно також вживати заходів для узагальнення методик та методів досліджень, які використовує судова експертиза для забезпечення єдиного рівня виконаних досліджень.

Також, як показує практика, ще, на жаль, не зжиті випадки, коли експерти, які працюють в державних установах, на вимогу органів та осіб, залучених до юридичного процесу, дають далеко не об'єктивні і науково обґрунтовані висновки, а часом і такі, що є «замовними», тобто даними за злочинними вимогами органів та осіб, які ведуть процес, в тому числі і для притягнення завідомо невинних до юридичної відповідальності. Такі висновки беруться за основу для прийняття неправосудних рішень суду, що вітчизняні автори вва-

жають абсолютно неприпустимим [1].

Але саме той факт, що «міф про непідкупність і високу кваліфікацію, а також про оперативність державних експертів вже давно не витримує критики» вимагає від суб'єктів кримінального процесу, чії права є порушеними відповідними «експертизами», шукати їм альтернативу, звертаючись до закордонних експертних інституцій або оскаржувати у міжнародних органах матеріали національних експертиз. У цьому контексті варто додати, що, наприклад, Регламент ЄСПЛ 1998 р. докладно регламентує питання призначення і проведення судової експертизи [4]. Тому цей судовий орган, до якого найчастіше звертаються громадяни України за відновленням порушених прав, має відповідні механізми реагування на невірні національні експертизи.

Варто нагадати, що закріплення відповідної компетенції з міжнародним судовим органом вже є традиційним, адже першими в історії джерелами міжнародного кримінально-процесуального права стали статuti Міжнародного військового трибуналу для суду над головними німецькими військовими злочинцями і Міжнародного трибуналу для суду над головними японськими злочинцями.

Після цих актів відомі події у колишній Югославії та Руанді, що спричинили людські жертви й порушення норм міжнародного гуманітарного права, викликали необхідність створення нових міжнародних кримінальних судів – Міжнародного кримінального трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні на території колишньої Югославії (з 1991 р.), та Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного права, скоєні на території Руанди, і громадян Руанди, відповідальних за геноцид та інші подібні порушення, скоєні на території сусідніх держав у період з 1 січня по 31 грудня 1994 р. Ці трибунали були засновані Радою Безпеки ООН, яка діяла на підставі глави VII Статуту ООН [6].

Водночас практичні проблеми діяльності міжнародних трибуналів по Югославії і Руанді викликало до життя питання утворення Міжнародного кримінального суду, Статут якого також передбачає можливість здійснення судової експертизи.

На думку сучасних фахівців, спеціальні пізнання використовуються в міжнародному кримінальному процесі в таких формах:

- проведення судової експертизи за запитом (зверненням) іноземної держави;
- проведення судової експертизи у міжнародному суді;
- проведення судової експертизи на місці експертами або експертною комісією;
- надання висновків у кримінальних справах фахівцями;
- консультування з питань, що потребують спеціальних пізнань;
- надання спеціалістами допомоги при проведенні слідчих дій;
- надання спеціалістами допомоги при оцінці доказів [6].

Висновки. Все вищевикладене потребує переосмислення як експертної діяльності в міжнародних судових та слідчих органах, так і регіональних механізмів забезпечення співробітництва національних експертних установ, таких

як ENFSI. Можливим виходом з ситуації з удосконаленням процесів надання експертних висновків було би рішення про організацію міжнародної експертної системи, яка би включала до своїх лав найбільш досвідчених, прискіпливих спеціалістів в різних галузях природних наук.

На закінчення слід зазначити, що питання застосування спеціальних знань у міжнародному кримінальному процесі стають все більш актуальними не тільки для представників обвинувачення. Захист все частіше вдається до допомоги фахівців і експертів для здійснення своєї функції в міжнародному кримінальному процесі. Таким чином, можна виділити наступні напрями міжнародного співробітництва у галузі судової експертизи:

- удосконалення внутрішнього законодавства держави з його максимальною відповідністю нормам міжнародного права;
- співробітництво судово-експертних установ певної держави з міжнародними судово-експертними установами;
- укладання міждержавних угод про співробітництво в галузі судової експертизи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальные проблемы производства экспертиз в юридическом процессе государств СНГ / Батченко А. Н., Попов А. Н., Селиванов В. И., Трашкова С. М., Червяков М. Э. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kraspubl.ru/content/view/233/36/>
2. Конвенция ООН против коррупции, принята резолюцией 58/4 Генеральной Ассамблеи ООН от 31 октября 2003 г. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml
3. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
4. Регламент Европейского суда по правам человека от 4 ноября 1998 г. («Правила процедуры суда»). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.echr.ru/documents/doc/12016643/12016643-001.htm>
5. Хазиев Ш. Н. Судебная экспертиза и другие формы применения специальных знаний в международном уголовном процессе / Ш. Н. Хазиев // Адвокат. – 2005. – № 3. – С. 31 – 37.
6. Юрчишин В. Д. Сотрудничество государств и международных организаций в сфере судебной экспертизы / В. Д. Юрчишин. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kraspubl.ru/content/view/241/36/>
7. European Network of Forensic Science Institutes. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.enfsi.eu/>

